

7. Калашников, В. В. Теория и практика разведения русского рысака: дисс. доктора сельскохозяйственных наук / В. В. Калашников: Всесоюзный НАН генетики и разведения с.-х. животных. - Санкт-Петербург-Пушкин, 1994. - 55 с.

8. Закон Республики Беларусь о племенном деле в животноводстве, принят Палатой представителей 17 апреля 2013 года, одобрен Советом Республики 3 мая 2013 года. Зарегистрировано в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 21 мая 2013 г. № 2/2022.

REFERENCES

1. 2006. *Zootekhnicheskie pravila o poryadke opredeleniya plemennoy tsennosti zhivotnykh*, utverzhdeny Postanovleniem Ministerstva sel'skogo khozyaystva i prodovol'stviya Respubliki Belarus' ot 30 noyabrya 2006. 81 (in Russian).

2. 2013. *Zootekhnicheskie pravila o poryadke opredeleniya produktivnosti plemennykh zhivotnykh, plemennykh stad, otsenki fenotipicheskikh i genotipicheskikh priznakov plemennykh zhivotnykh*, utverzhdeny Postanovleniem Ministerstva sel'skogo khozyaystva i prodovol'stviya Respubliki Belarus' ot 03.09.2013. 44 (in Russian).

3. Popkov, N. A. 2008. *Respublikanskaya programma po plemennomu delu v zhivotnovodstve na 2007-2010 – Republican program on breeding in livestock for 2007-2010*. Osnovnye zootekhnicheskie dokumenty po selektsionno-plemennoy rabote v zhivotnovodstve: sbornik tekhnologicheskoy dokumentatsii. RUP «NPTs NAN Belarusi po zhivotnovodstvu», Zhodino, 445–459 (in Russian).

4. 1991. *Instruktsiya po bonitirovke plemennykh loshadey zavodskikh porod – Instructions for the boning of breeding horses of factory breed*. M., 25 (in Russian).

5. Zavertyaev, B. P. 1983. *Kratkiy slovar' selektsionno-geneticheskikh terminov v zhivotnovodstve – A brief dictionary of selection-genetic terms in animal husbandry*. M. : Rossel'khozizdat, 88.

6. Henderson, C. R. 1984. *Application of linear models in animal breeding*. University of Guelph, 462 (in English).

7. Kalashnikov, V. V. 1994. *Teoriya i praktika razvedeniya russkogo rysaka – Theory and practice of breeding a Russian trotter* : diss. doktora sel'skokhozyaystvennykh nauk – dissertation ... doctor of agricultural sciences. –Vsesoyuznyy NAN genetik i razvedeniya s.-kh. zhivotnykh. – Sankt-Peterburg-Pushkin, 55 (in Russian).

8. 2013. *Zakon Respubliki Belarus' o plemennom dele v zhivotnovodstve, prinyat Palatoy predstaviteley 17 aprelya 2013 goda, odobren Sovetom Respubliki 3 maya 2013 goda. Zaregistrirvano v Natsional'n*

УДК 636.14:636.082:338.43 (477)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ БАЗИ ІНСТИТУТУ РОЗВЕДЕННЯ І ГЕНЕТИКИ ТВАРИН ІМЕНІ М.В.ЗУБЦЯ НААН

М. В. ГЛАДІЙ, О. В. КРУГЛЯК, М. Г. ПОРХУН, І. С. МАРТИНЮК

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)
irgtnaandpdg@ukr.net

Досліджено стан виробничо-господарської діяльності державних підприємств дослідних господарств «Нива» та «Христинівське» Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця (Черкаська обл.). Встановлено, що завдяки впровадженню інноваційних розробок за 2012–2016 роки у рільництві і тваринництві досягнуто помітних успіхів. Зокрема, урожайність зернових, соняшнику, кормових культур зросла відповідно на 15,7, 4,3, 18,8 ц/га, на 754 кг підвищилась продуктивність корів української червоно-рябої молочної породи. Попри диспаритет цін на вироблену і реалізовану продукцію та матеріально-технічні ресурси, темпи нарощування доходу становлять 238%.

© М.В. ГЛАДІЙ, О. В. КРУГЛЯК, М. Г. ПОРХУН,
І. С. МАРТИНЮК, 2017

Ключові слова: державне підприємство, дослідне господарство, молочне скотарство, продуктивність, чистий дохід

**EFFICIENCY OF PRODUCTION ACTIVITIES OF EXPERIMENTAL BASE OF INSTITUTE OF ANIMAL BREEDING AND GENETICS ND. A. M.V.ZUBETS NAAS
M. V. HLADIY, O. V. KRUGLYAK, I. S. MARTYNYUK, M. G. PORKHUN**

Institute of Animals Breeding and Genetics nd. a. M.V.Zubets of NAAS (Chubynske, Ukraine)

The state of economic and financial activity of the state enterprises experimental farms "Niva" and "Khrystynivske" of Institute of Animal Breeding and Genetics n.a. M.V.Zubets (Cherkasy region) has explored. It is proved that during 2012–2016 y notable successes in crop and livestock production were achieved through the introduction of innovations. In particular, grain, sunflower, forage crops yields grew respectively on 15,7, 4,3, 18,8 t / ha, the productivity of cows Ukrainian red and white dairy breed increased on 754 kg. The rate of increase of income was respectively 238% despite the disparity in prices of produced and sold products and of material and technical resources.

Keywords: state enterprise, experimental farm, dairy cattle, productivity, net income

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОХРАНЕНИЯ ГЕНОФОНДА ЛОКАЛЬНЫХ И ИСЧЕЗАЮЩИХ ПОРОД СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЖИВОТНЫХ УКРАИНЫ
М. В. ГЛАДИЙ, О. В. КРУГЛЯК, Н. Г. ПОРХУН, И. С. МАРТЫНЮК**

Институт разведения и генетики животных им. М.В.Зубца НААН (Чубинское Украина)

Исследовано состояние производственно-хозяйственной деятельности государственных предприятий опытных хозяйств «Нива» и «Христиновское» Института разведения и генетики животных имени М.В.Зубца (Черкасская обл.). Установлено, что благодаря внедрению инновационных разработок в растениеводстве и животноводстве за 2012–2016 годы достигнуты заметные успехи. В частности, урожайность зерновых, подсолнечника, кормовых культур выросла соответственно на 15,7, 4,3, 18,8 ц/га, на 754 кг повысилась продуктивность коров украинской красно-пестрой молочной породы. Несмотря на диспаритет цен на производимую и реализуемую продукцию и материально-технические ресурсы, темпы наращивания дохода составляют 238%.

Ключевые слова: государственное предприятие, опытное хозяйство, молочное скотоводство, продуктивность, чистый доход

Вступ. Здійснення економічних реформ в аграрному секторі України значною мірою передбачало реформування відносин державної власності та пошук ефективних методів управління нею. З огляду на значний земельний ресурс (близько 400 тис. га земель сільськогосподарського призначення), який передано державою Національній академії аграрних наук України та сконцентровано у 147 державних підприємствах і дослідних господарствах, питання ефективності використання державних активів є особливо актуальним.

Матеріали та методи досліджень. У процесі дослідження використовувались статистичні, економіко-математичні, графічний методи дослідження. Інформаційною базою слугували дані Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві [1] та основні економічні показники роботи державних підприємств дослідних господарств «Нива» і «Христинівське» Інституту розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН.

Результати дослідження. Експериментально-виробничою базою апробації наукових розробок Інституту розведення і генетики тварин імені М. В. Зубця НААН є підпорядковані йому з 2007 року державні підприємства дослідні господарства «Нива» і «Христинівське» (далі ДП ДГ). Господарства знаходяться в межах Христинівського району Черкаської області, мають племінний статус з розведення великої рогатої худоби української червоно-рябої молочної породи, динаміка показників рівня виробничих ресурсів ДП ДГ ІРГТ ім. М.В. Зубця НААН представлена у таблиці 1.

**1. Динаміка показників рівня виробничих ресурсів ДП ДГ «Нива» і «Христинівське»
ІРГТ ім.М.В.Зубця НААН за 2012-2016 рр.**

Показники	Од. виміру	Роки						
		2012	2013	2014	2015	2016	2016-2012	
							+, -	%
Середньорічна чисельність працюючих	осіб	307	285	268	266	259	-48	84,4
Середньооблікова чисельність працюючих на 100 га сільськогосподарських угідь	осіб	7,8	7,2	6,8	6,7	6,5	-1,3	83,3
Площа сільськогосподарських угідь	га	3904,18	3948,65	3948,65	3986	3986	81,82	102,1
в т. ч. рілля	га	3844,34	3888,1	3888,1	3926	3926	81,66	102,1
площа посіву сільськогосподарських культур	га	3844,34	3888,1	3888,1	3926	3926	81,66	102,1
Використання ріллі (відношення площі посіву сільськогосподарських культур до площі ріллі)	%	100	100	100	100	100	x	x
Чисельність великої рогатої худоби	гол.	1960	2057	2031	2064	2142	182	109,3
в т. ч. корови	гол.	780	780	780	790	820	40	105,1
Щільність поголів'я на 100 га сільськогосподарських угідь:								
великої рогатої худоби	гол.	50	52	51	52	54	4	108,0
в т. ч. корови	гол.	20	20	20	20	21	1	105,0

Джерело: власні дослідження.

З таблиці 1 видно, що рівень виробничих ресурсів ДП ДГ (за винятком чисельності працюючих) має тенденцію до зростання. Це стосується площі сільськогосподарських угідь і ріллі, поголів'я великої рогатої худоби і корів. Середньооблікова чисельність працюючих зменшилася за рахунок інтенсифікації виробничих процесів. У дослідних господарствах інституту при вирощуванні сільськогосподарських культур застосовується система технологій інтенсивного характеру. Вона включає повний комплекс агротехнологічних заходів. Серед них – обов'язкове дотримання технологічної дисципліни відповідно до розроблених для кожної культури технологічних карт, використання високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур, комплектування оптимального складу та постійне оновлення машино-тракторного парку й ефективного його використання, підвищення кваліфікації кадрів.

Агротехнологічні заходи (удобрення, механічний обробіток ґрунту, захист посівів від бур'янів, шкідників та збудників хвороб) виконуються на основі дотримання системи сівозмін – науково обґрунтованого чергування культур, що забезпечує раціональне використання орних земель, збереження та підвищення родючості ґрунту, матеріальних і трудових ресурсів. На державних підприємствах збережена традиційна структура сільськогосподарського виробництва, що тісно поєднує між собою галузі тваринництва та землеробства. Завдяки цьому щорічно на площі до 600 га вноситься по 50-60 тон органічних добрив з розрахунку на гектар.

Інтенсифікація процесів виробництва продукції рослинництва сприяла підвищенню врожайності зернових, сояшнику і кормових культур, що забезпечило приріст виробництва у 2016 році порівняно з 2012 роком відповідно у 1,4, 2,0 та 1,5 рази (табл. 2).

Виробництво продукції ДП ДГ засноване на методі господарського розрахунку, впровадження якого вимагало постійного науково-методичного супроводу господарювання фахівцями Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН. Починаючи з 2012 року, в господарствах запроваджена система добового моніторингу продуктивності корів та рівня відтворення маточного поголів'я, розробляються прогнози основних показників соціально-економічного розвитку підприємств, впроваджено систему моніторингу раціонального використання виробничих і фінансових ресурсів, удосконалено механізм формування оплати праці спеціалістів з відтворення у скотарстві. З 2015 року виконується Комплексна програма впровадження інноваційних розробок у виробничих процесах дослідних господарств, освоєння якої забезпечує щорічне зростання рівня рентабельності скотарства та рільництва.

2. Динаміка показників виробництва продукції рослинництва ДП ДГ «Нива» і «Христинівське» ІРГТ ім. М.В. Зубця НААН за 2012-2016 рр.

п.п. М.В. Буцак ПАХП за 2012-2016 рр.							
Культури	2012	2013	2014	2015	2016	2016 до 2012	
						+, -	%
Урожайність з 1 га, ц/га							
Зернові	46,1	59,1	57,3	58,9	61,8	15,7	134,1
Соняшник	24,0	35,0	27,3	34,8	28,3	4,3	117,9
Кормові*	43,4	60,8	61,6	64,3	62,2	18,8	143,3
Валовий збір, ц							
Зернові	73003	101157	97362	102611	106394	33391	145,7
Соняшник	7925	15364	10660	16051	16120	8195	203,4
Кормові*	69783	110875	105682	104136	107228	37445	153,7

* ц корм. од.

Джерело: власні дослідження.

Підвищення інтенсивності технологічних процесів виробництва продукції рослинництва й тваринництва на сьогодні неможливе без оновлення виробничих фондів. Тому за рахунок власних фінансових джерел підприємства впродовж 2012-2016 рр. закупили близько 100 одиниць сільськогосподарської техніки, серед якої 2 комбайна, 5 тракторів з причіпним знаряддям та навігаційним обладнанням, доїльне та холодильне устаткування, обладнання для ферми та ін. Проведено реконструкцію тваринницьких приміщень із встановленням молокопроводів, вентиляційно-освітлювальних пристроїв, нового холодильного обладнання, облаштування приміщень для приймання та зберігання молока, побутових кімнат для спеціалістів та працівників ферм. Реконструйовано літні вигульні майданчики для худоби, силосні та сінажні ями з під'їзними шляхами, склади для зберігання зерна тощо. Коефіцієнт зносу основних засобів господарств за вказаний період зменшено на 29,8 процентних пунктів.

На підприємствах, які мають племінний статус з розведення великої рогатої худоби української червоно-рябої молочної породи, застосовується поточно-цехова система утримання корів та стійлово-вигульна в літній період система утримання молодняка худоби. Тип годівлі – силосно-концентратно-сінажний. Доїння корів автоматизоване, двократне, відбувається у молокопроводі. Завдяки дотриманню ветеринарно-санітарних та гігієнічних вимог до доїння корів, порядку обслуговування та санітарного оброблення доїльних апаратів та установок, молоко реалізується вищим ґатунком.

Посилення науково-виробничих зв'язків між інститутом та господарствами для забезпечення дохідності скотарства ДП ДГ набуває особливої актуальності в умовах посилення в економіці України кризових явищ та зменшення податкового стимулювання галузі. Комплекс робіт, що виконуються співробітниками інституту у дослідних господарствах, включає регулярну оцінку екстер'єру корів-первісток; розробку плану індивідуального підбору бугаїв до корів і телиць; впровадження комп'ютерної моделі розрахунку і оптимізації складу поживності та вартості раціонів для високопродуктивних дійних корів та очікуваного рівня рентабельності молока; регулярний відбір проб для проведення оцінки корів за якістю молока (вміст жиру в молоці, білка, лактози, сухого залишку) та виявлення субклінічних маститів; запровадження ефективних методів лікування неплідності корів і телиць, їх акушерсько-гінекологічна диспансеризація. Завдяки тісній співпраці з науковцями інституту в господарствах впроваджуються інноваційні методи біотехнології та генетичного аналізу. На даний час проведено селекційно-генетичний моніторинг структури стада господарств, комплексну оцінку генотипу корів для оцінки стійкості або сприйнятливості до маститів. Відпрацьовується метод трансплантації ембріонів великої рогатої худоби.

Впродовж останніх років в дослідних господарствах досягнуто стабільно високих надойів молока (рис. 1), що є результатом виконання розроблених спеціалістами Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН планів селекційно-племінної роботи з поголів'ям

худоби. Це дало змогу значною мірою реалізувати генетичний потенціал молочної продуктивності корів української червоно-рябї молочної породи в умовах повноцінної збалансованої кормової бази і довести молочну продуктивність корів до 6512 кг (табл. 3). Вміст жиру в молоці за період з 2012 по 2016 рік зріс з 3,63 до 3,68 %, білку з 2,9 до 3,1 %, за рахунок чого додатково отримано 221 тис. грн. чистого доходу від реалізації молока. Впровадження сучасних методів відтворення (синхронізація статевого циклу) та підвищення матеріальної заінтересованості операторів штучного осіменіння та лікарів ветеринарної медицини сприяло збільшенню виходу телят на 100 корів до 89 голів. Зміна системи випоювання та годівлі телят молочної породи сприяла збільшенню товарності молока з 88 до 94 %, за рахунок чого за аналізованого періоду додатково одержано 428 тис. грн. чистого доходу. В результаті оптимізації годівлі худоби на основі науково обґрунтованих раціонів за групами тварин залежно від продуктивності, згідно рекомендацій науковців Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН, витрати кормів на виробництво 1 ц молока скоротились на 0,07 ц корм. од. Проведена реконструкція тваринницьких приміщень в поєднанні з механізацією трудомістких процесів сприяли зниженню затрат праці з розрахунку на 1 ц молока на 2,1 п.п., на 1 ц приросту живої маси великої рогатої худоби – на 0,7 п.п.

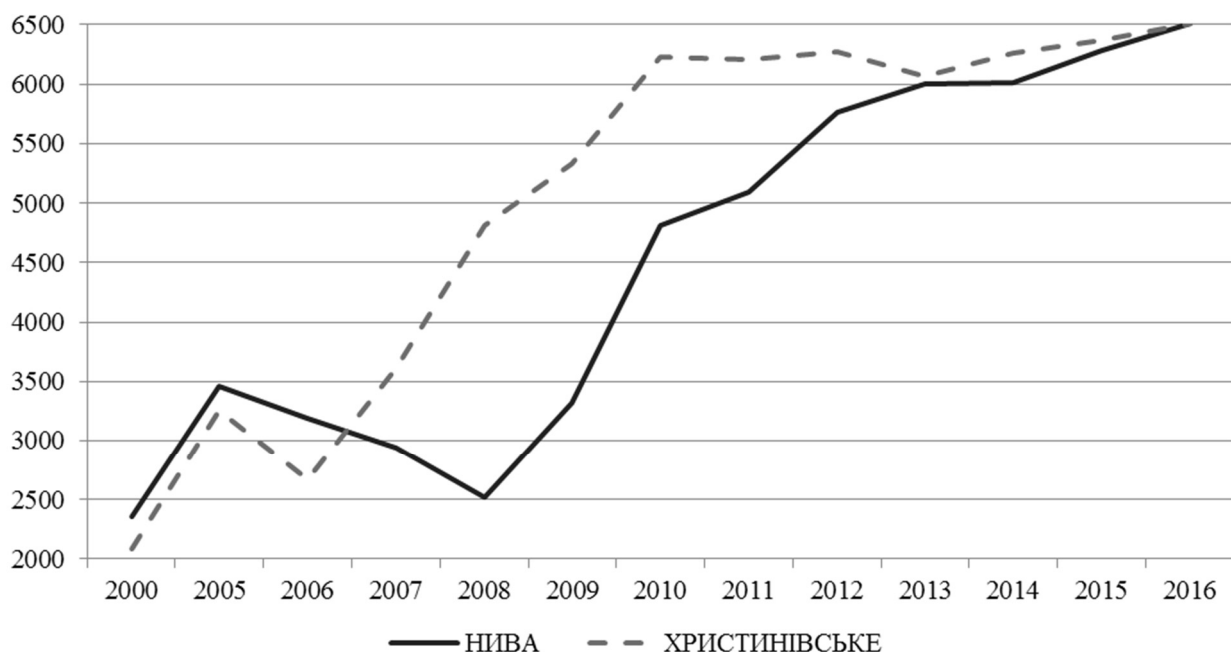

Рис. 1. Динаміка молочної продуктивності корів ДП ДГ «Нива» і «Христинівське» ІРГТ ім. М.В.Зубця НААН за 2000-2016 рр., кг

Джерело: власні дослідження

Повноцінна збалансована годівля худоби з високим генетичним потенціалом, дотримання технологічної і виробничої дисципліни кваліфікованих сумлінних кадрів тваринників сприяли збільшенню обсягів валової продукції скотарства (табл. 3). Наразі селекційно-племінна робота з дійним поголів'ям спрямована на покращення якісних показників продуктивності тварин (підвищення вмісту жиру та білка, зменшення кількості соматичних клітин в молоці; подовження тривалості господарського використання; покращення запліднювальної та відтворювальної здатності маток).

Збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва ДП ДГ при оптимізації витрат сприяли нарощуванню темпів фінансових надходжень. Зокрема, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2016 році порівняно з 2012 роком зріс в

2,4 рази з 27908 тис. грн. до 66430 тис. грн., в т.ч. продукції рослинництва – у 3,1 рази, тваринництва – у 1,9 рази.

3. Динаміка показників розвитку скотарства ДП ДГ «Нива» і «Христинівське» ІРГТ ім. М.В.Зубця НААН за 2012-2016 рр.

Показники	Одиниці виміру	2012	2013	2014	2015	2016	2016-2012	
							+, -	%
Надій на корову	кг	5758	6030	6122	6241	6512	754	113,1
Вміст жиру в молоці	%	3,63	3,65	3,63	3,63	3,68	0,05	101,4
Витрати кормів на 1 ц молока	ц корм. од.	1,04	1,01	1,0	1,0	0,97	-0,07	93,3
Затрати праці на 1 ц молока	люд.-год.	2,38	2,33	2,28	2,29	2,33	-0,05	97,9
Вихід телят на 100 корів	гол.	85	86	88	86	89	4	104,7
Середньодобовий приріст живої маси великої рогатої худоби	г	624	629	631	635	639	15	102,4
Витрати кормів на 1 ц приросту живої маси великої рогатої худоби	ц корм. од.	12,9	12,2	11,4	11,4	11,3	-1,6	87,6
Затрати праці на 1 ц приросту живої маси великої рогатої худоби	люд.-год.	27,9	26,2	28,1	27,9	27,7	-0,02	99,3
Виробництво валової продукції:								
молока	ц	44915	47035	47753	49308	51448	6533	114,5
живої маси великої рогатої худоби	ц	2500	2868	2810	2568	2843	343	113,7
Вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь:								
молока	ц	1150	1191	1209	1237	1291	141	112,3
живої маси великої рогатої худоби	ц	64	73	71	68	71	7	110,9

Джерело: власні дослідження.

Проте посилення в економіці України кризових явищ (відміна фіскального стимулювання галузі, відсутність доступу до зовнішніх джерел фінансування, поглиблення диспаритету цін на продукцію сільського господарства та матеріально-технічні ресурси, погіршення фінансової дисципліни між суб'єктами економічної діяльності тощо, а також наслідки зміни клімату) – все це зумовило пошук нових шляхів розвитку дослідних господарств мережі інституту. Таким перспективним напрямом є впровадження у них системи органічного землеробства. Передбачено здійснення ряду заходів щодо отримання сертифікату на вирощування зернових з подальшою реєстрацією виробництва органічної молочної сировини для виготовлення безпечних продуктів дієтичного та дитячого харчування. У зв'язку з цим намічено впровадити сучасну прогресивну енергоресурсозберігаючу та екологічну технологію вирощування кормових культур. У ДП ДГ «Нива» проведено реконструкцію приміщення для утримання поголів'я на 300 корів. Впроваджено технологію прив'язного утримання, однотипової годівлі, застосовування стаціонарних роздавачів кормів. Придбано обладнання для механізованого приготування напівсухих кормосумішок. Створюється спеціальна сировинна зона на площі 300 га сільськогосподарських угідь для виробництва кормів для тварин відповідно до вимог безпечності та якості.

Проведений аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності ДП ДГ «Нива» і «Христинівське» засвідчив, що, попри наслідки темпів зниження економічної активності в державі, господарства спроможні за рахунок власних фінансових ресурсів нарощувати відтворення виробничих засобів. Фінансовий стан підприємств дає змогу своєчасно виплачувати заробітну плату працюючим, а також не мати заборгованості зі сплати податкових платежів до державного та місцевого бюджету. За останні 5 років їхня сума зросла більше, ніж у 2 рази. Крім того, ДП ДГ «Нива» і «Христинівське» регулярно виділяють кошти на належне утримання, ремонтні роботи та реконструкцію об'єктів соціально-побутової сфери, що знаходяться в межах розташування їхніх територій. Зокрема, за їхній рахунок придбано меблі для дитячого садка та школи, обладнано комп'ютерні класи, відремонтовано внутрішні дороги. Дитячі за-

клади та лікарні забезпечуються продуктами харчування за пільговими цінами. Надаються послуги машино-тракторного парку пенсіонерам – колишнім робітникам щодо ведення підсобного господарства, матеріальна допомога малозабезпеченим, дітям-інвалідам, учасникам війни та АТО, чорнобильцям тощо. Піклуються про покращення здоров'я нинішніх працівників. Видаються безвідсоткові кредити на поліпшення житлово-побутових умов працюючим, на оплату їх навчання, створення сім'ї.

Висновки. Впровадження у виробництво інноваційних розробок науковців Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця в тісному поєднанні з дотриманням технологічної і виробничої дисципліни, високою професійною майстерністю керівників, спеціалістів, трудівників полів і ферм державних підприємств дослідних господарств «Нива» та «Христинівське» (Черкаська обл.) забезпечили зростання врожайності зернових, продуктивності дійного стада. Зокрема, у 2016 році з кожного гектара зібрано по 61,8 ц зернових, 28,3 ц соняшнику, 62,2 ц корм. од. кормових культур, що відповідно на 15,7 ц, 4,3 ц, 18,8 ц корм. од. більше порівняно з 2012 роком. Продуктивність дійного стада корів української червоно-рябої молочної породи зросла на 754 кг і досягла 6512 кг. За рахунок підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності ДП ДГ збільшено обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та оптимізовано рівень витрат, результатом стало нарощування темпів чистого доходу за вказаний період у 2,4 рази.

Фінансова стабільність державних підприємств дослідних господарств дає змогу оновлювати виробничі фонди, в умовах фінансової скрути підтримувати малозабезпечених мешканців села, забезпечувати безперебійну діяльність соціальної інфраструктури сільських територій.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2016 рік* / ДП «Головний науково-виробничий селекційно-інформаційний центр у тваринництві Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН». – Режим доступу: [www / URL: http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr](http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr) - 10.02.2017 р. - Загол. з екрана.

REFERENCES

1. *Derzhavnyy reyestr sub'yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi za 2016 rik* - *The State Register of pedigree business animal husbandry in 2016* DP «Holovnyy naukovy-vyrobnychy sel'ektsiyno-informatsiynyy tsentr u tvarynnytstvi Instytutu rozvedennya i henetyky tvaryn imeni M.V.Zubtsya NAAN» - DP "Chief Research and Production Breeding and information center in animal industries Institute of Animal Breeding and Genetics n. a. M.V.Zubets NAAS." [Electronic resource] – Access mode : [www / URL: http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr](http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr) - 10.02.2017 g. - Dividers. from the screen (in Ukrainian).